

CHOWANIE (192) *sb n*

o oraz a jasne, e pochylone.

sg *N* chowanié (33); -é (9), -(e) (24). ◇ *G* chowaniã (68). ◇ *D* chowaniu (33). ◇ *A* chowanié (17); -é (4), -(e) (13). ◇ *I* chowani(e)m (3) *ZapMaz*, *GórnDworz*, *RejZwierc*, chowanim (2) *BielKom*, *SkarŻyw*. ◇ *L* chowaniu (35). ◇ *pl* *A* chowaniã (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu*.

1. *Przechowywanie na potem, utrzymywanie w porządku; conditio, conservatio Cn* (71) : *FalZioł* *I Ia*; poćie sołą ku chowaniu iáko wieprzowe. *BielKron* 441; *Vetustatem ferre, dicuntur vina quaedam, Winá które fie godzą ná długie chowanie. Mącz* 497d, 10c, 43b, 63a, 92b, 138d, 365a; *Mięso áby długo trfáło w chowaniu SienLek* 163v, 65v, S3; *Depositarius – Ten ktori do chowaniã przymuię. Calep* 308a, 236a, 308a; *GostGosp* 46, 98; *DO rewidowánia Akt Ziemfikich y Grodzkich Zakroczymfikich/ które [...] prze nierządne chowanié y powáriowánié ántecelsorów ninieyfszego Piárzá nápfowané lá SarnStat* 740; *Iáko infze ieft mieyfce do iadánia/ infze do chowánia y fypíania SkarKaz* 453a.

chowanie czego (50): *UstPraw* G2v; *WyprKr* 122, 122v; *BibRadz Ex* 1/11; *Bibliotheca, Gmách w ktorem xięgi lá/ álbo komorá do chowánia xiąg. Mącz* 24d; *Tabellarium, [...] Sklep á mieysce do chowánia pópolitych ták Ziemskich/ grockich/ mieyskich yáko y konfiłtorskich Xiąg y przywileyów. Mącz* 438a, 6c, 150c, 213d, 252b, 288a (16); *Apotheca – Komora, kramnica, piwnica, albo miefcenie iakie do chowaniã rzeczy. Calep* 82b; *Armamentaria – Zbroinica. Dom albo komora do chowaniã ftrzelby, albo zbroie. Calep* 96b; *Chartophylacium – Skrzinia od chowaniã liftow. Calep* 187b; *Syrus – Gruba dla chowaniã, zyta. Calep* 1042b, 3a, 169b, 592a, 773a; *O chowaniu y fzfowaniu pienedzy królewfikich. SarnStat* 334, 356, 361, 362, 366 [2 r.], 418 (21); *VotSzl* D4v.

Wyrażenie: praw.»k(u) wiernej ręce chowanie« = dawanie w depozyt [szyk 1 : 1] (2): Ia kom ya nyewszyal lysta [...] kore [!] szluszylo na polowycza ymyenya Iana kyepty Szkodnycz ku vyerney Rancze chovanya ZapWar 1506 nr 2024; Depositum, Nieco ku chowaniu k wiernej ręce dánego. Mącz 310c.

2. *Ukrywanie, trzymanie w zamknięciu* (8) :

a. *O ludziach* (3) :

α. *Chronienie* (1) : *Asservatio [...] Chowanie. Ofzczędanie też záchowawanie kogo. Mącz* 389a.

β. *Więzienie [kogo]* (2) : *yako szlachathna yagnyeska [...] nyewroczenyem my slyachathnego stanislava [...] ychovanyem yego vsyebye vszkodzyla thego stanislava ZapWar 1507 nr 1987; CzechRozm* 264v.

b. *O przedmiotach* (5) : *gdy óno ciáło/ kthóre ziemiá ku chowaniu nie ku ftráceniu [...] była przyięlá/ thóż ziemiá [...] zálfe wróci BialKat* 176.

chowanie czego (4): *Iakom ya nyevszyal kv chovanyv vyana oth slyachatney finethj ZapWar 1520 nr 2242, 1520 nr 2260, 1529 nr 2387; LatHar* 114.

3. *Schówek; repositorium Mącz* (6) : *Repositorium, Nieyákie chowanie gdzie co chowáya/ fzfá álbo co tákowego. Mącz* 312a.

chowanie czego (3): *LibMal* 1548/143; Armarium, Spiżárnia. Almária/ też chowanie wżelákich rzeczy. *Mącz* 16b; *Sirus* — Podziemne w doliech zytą chowanię. *Calep* 984b.

a. *W odniesieniu do organizmu żywego [czego]* (2) : Wątroba ielt chowanie krwi człowieczey. *BielŻyw* 138, 138.

4. *Grzebanie umarłych; przygotowanie ciała do pogrzebu; pollinctura Mącz [czego]* (4) : Zchowaymyż tedy tych świętych kości [...]. Tedy záwołał lud/ áby lię ná niedzielę chowanie świętych odwlokło *SkarŻyw* 567.

Wyrażenie: »chowanie umarłych, ciał, umarłych ciał« (1 : 1 : 1): Ten vřtáwił cmyntarze około kościołow miewác dla chowánia vmártych ciał. *BielKron* 152; *Pollinctura*, Mazánie y chowanie vmártych. *Mącz* 308c; *WujNT* 60.

5. *Sposób życia, utrzymanie, odżywianie; victus Mącz (49)* : y kthorzy łą w łkromnem chowaniu: ci lię wyřtrzegaią od łzkodliwych rzeczy *FalZioł* V 63, V 94v; Nie obciázay duřze łwey brzemieniem nieznořnym Ani ciálá łwoiego chowánim rořkořznym *BielKom* C5; *BielKron* 428; *Apricatio*, Ná słońcu chowanie. *Mącz* 13a; *SienLek* 41, 92v; Pytay tych w. m. ktorzy zá rořkořznym chowánim dobrze vřili *GórnDworz* Hh4v; *HistRzym* 21; vřkazał lię ná świat/ ták zdrowey y wdzięczney á zupełney twarzy/ iáko by był gdzie w nalepřzym chowánium. *SkarŻyw* 57; *Victus* – Żywnoć, chowanię. *Calep* 1132a.

chowanie kogo (2): Ten raz wypifżemy gadki o rzeczach człowieku przyrodzonych albo j łzkodliwych Czo lię ticze ie⁸⁰ chowania w iodle y w picu *GlabGad* F4; *BielKron* 152v.

Wyrażenie: »mierne, nie(po)mierne chowanie« [*szyk* 7 : 1] (5 : 3): *FalZioł* V 61, 61v; *Mącz* 19a; O VChronieniu powietrza morowého/ wielką pomoc czyni mierné chowánié *SienLek* 124, 4v, 40v, 58; *RejZwierc* 136v.

a. *Zatrudnianie [kogo]* (5) : *Diar* 53; *Lenocinium* – kurew chowanię. *Calep* 590b; *LatHar* 116; *GrabPospR* N3; Pohámuemy iedno łámych łiebie [...] w chowánium łiłu łług niepotrzebnych *VotSzl* C4.

b. *Karmienie piersią* (4) : łynow ktore myeli/ mátki kármić nychcą ále one ku chowányu inřfem nyewyáľtam złecáyą *GliczKsiąż* D5.

chowanie kogo (1): práwe pierři im paliły áby vřchły/ á lewey niecháły dlá chowánia dzieći *BielKron* 319v.

Zwrot: »da(wa)ć ku chowaniu, na chowanie« (1 : 1): Wiele máthek po porodzeniu dźiatki łwé dawáią mámkóm ku chowánium *BialKat* 281; *SkarŻyw* 478.

c. *Wychowywanie, kształcenie (dzieci)* (7) : *PatKaz III* 110v; A ták niechay tve dźyatki/ rořtropnie lię rządzą/ [...] Gdy wynidą od oycá/ z dobrego chowánia/ Aby pokuřam łwieckim/ nie dáli lię zwodzić *BielKom* B4v; *SkarKaz* 420b *margin*.

chowanie kogo (3): Wřřytek thedy łpořob odzyenyá/ á chowányá dźyátek wzyąć/ á ku łwemu pożytkowi obroćić możem *GliczKsiąż* E8; *GórnDworz* Hh4v; *ReszHoz* 129.

Wyrażenie: »miękkie chowanie« (1): Abowym yeřli go w rořkořły á w myękkim/ á pyeřřczącym chowányu będzyeřz myeć/ yádwabniķyem go potym á niķzemnym człowyķyem dořtányeřz y otrzymařz. *GliczKsiąż* E4v.

Szereg: »ćwiczenie i chowanie« (1): záię około ćwiczenia/ y chowania ich [synów] hnet od dziecinnych lat *GórnDworz Hh4v*.

d. *Hodowanie* (9) : *BielKron* 452; *SkarŻyw* 496; Bydło nie godne ku chowaniu/ ná Wiofnę wypalżay *GostGosp* 70; Swinie Niemieckie z Polłkimi pomiełżane nalepfze do chowania *GostGosp* 120, 122.

chowanie czego (4): Vivarium, Locus in quo vel aves, vel pisces, vel ferae continentur Sadz/ ładzawká/ ogród/ lešicá do chowania ptaków/ ryb/ y zwierząt. *Mącz* 500b; Pecuaría – Poštepek wchowaniu bidła. *Calep* [767]b, 499b, 823a.

e. *Traktowanie kogoś* (3) : Wzięli też s łobą Gryfinę Lełtká czarnego żonę/ kthora tam była w lichym chowaniu aż do śmierci. *BielKron* 367, 180v, 443v.

6. *Spełnianie, zachowywanie, przestrzeganie czegoś* (54) :

a. *W dziedzinie religijnej* (20) : *BibRadz Act* 16/4; ále inłze vłtawy chrześciánłkie Biłkupi łłufłnie łudziom przykázowác y ku chowaniu podávác mogą. *WujJud* 206; PAmiętaymy Krześciánie/ że nam dał Bog ná chowanie/ dziełięcioro przykázanie *ArtKanc M2v*; *WujNT Mar* 7/4, *Act* 16/4.

chowanie czego (15): kazał [...] áby wiárá łwięta kwitnęłá/ w chowaniu włzyłtkich porządłkow y praw kołcielnych. *SkarŻyw* 518; *WujNT* 60; *SarnStat* 224 [2 r.]. *Cf Wyrażenia*.

Wyrażenia: »chowanie przykazania (boskiego a, bożego)« (3): *Leop Prov* 7 arg; A nietylko tá rzecz zrułży Chrzełcijány ku chowaniu Przykázania Bołkiego *KuczłKat* 264; *WujJud* 76 [2 r.].

»reguł chowanie« [szył 2 : 1] (3): Reguł chowanie. *SkarŻyw* 160 marg, 462, 463.

»chowanie ustawy« [szył 1 : 1] (2): Iełliby ktho mowłł [...] áby tey vłtawy chowanie/ było łwiętokradłtwom [!] [...] tedy to ma być potyżtano błędem *KrowObr* 204, 41.

»chowanie zakonu« (3): iż kto łię obrzeże/ łtawa łię powinowáty ku chowaniu włzyłtkiego zakonu. *KrowObr* 85; *KuczłKat* 270; *WujJud* 76.

b. *W dziedzinie społecznej i prawnej [czego]* (18) : A iżby tego to Alexandrá Koriatowicá Kázimierz do chowania łtáteczney wiáry y przyiáźni przywłdł *StryłKron* 447; *ActReg* 122; *SarnStat* 1, 664, 1068, 1087, 1124.

Wyrażenia: »chowanie pokoju« (7): będłzie powinien łłuchác przyłięgi v koždęgo z nich około chowania pokoju wieczného [*de observanda pace perpetua JanStat* 912]/ y trzymánia wiáry Krółowi *SarnStat* 1127, 1079, 1081, 1094, 1115, 1125, 1126.

»chowanie przymierza« (2): Czy Turek ináłłzym łpofobem w Polłłcze królem bydł niemógl/ áłby mu to pilné chowanie náłże przymierza dróę do Polłki otworzył? *OrzJan* 102, 104.

»chowanie ustawy« (1): áby żaden nie był piérwéy powinien ku chowaniu nowéy vłtawy/ áłby byłá przez obwołánié w Krolełtwie obiáłsnioná. *SarnStat* 50.

Szereg: »chowanie i przestrzeganie« (1): łpifowáli też oni Cełárzowie Pogánłłcy rozmaíte prawá/ ktore łwiátu ku chowaniu/ y przefłtrzegániu podáváli *NiemObr* 160.

c. *W dziedzinie obyczajów i moralności* (16) : Thedy tego pożyway rano y wieczor iako włofki orzech. To z wierłchu napłłfane chowanie ma być/ kiedy takowy niemoczny nie iefł barzo chori w tey niemoczny *FałZioł* V 94v.

Wyrażenia: »chowanie czystości« [szyk 10 : 2] (12): namawiał ją ku chowaniu czystości y dziewictwá. *HistRzym* 123v; *SkarŻyw* 71, 162, 242 [2 r.], 279 [2 r.], 393 [2 r.] (10); *SkarKaz* 418b.

»chowanie dziewictwá, panieństwa« (2 : 1): *HistRzym* 123v; nietyło fie do chowania pánieńftwa młodzieńcy y panny woŷłkiem práwie rzućili/ ále y ći co żony iuż mieli/ wątpili *SkarŻyw* A5v; O czyftości ćielefney/ y chowaniu dziewictwá/ nápifał kazanie *SkarŻyw* 120.

»chowanie ubostwa« (1): Reguła S. Fráńćifzká czáfzow [!] tych S. Bernárdyná nie co była słábieć/ zwłáfczá około chowania vboftwá *SkarŻyw* 463.

Synonimy: **1.** *chronienie*; **5.** *odżywianie, opatrowanie, pasienie, żywienie*; **a.** *zatrudnienie*; **b.** *dojenie, karmienie*; **c.** *ćwiczenie, uczenie*; **6.** *dzierżenie, przestrzeganie, trzymanie*.

Cf **CHOWAĆ**

DM